НАР. БИБЛИОТЕКА – СОФИЯ
136 – 1719
XXXV. Т. 808.

ПРИНОСЪ

КЪМЪ ИСТОРИЯТА НА ВЪТРЕШНАТА МАКЕДОНО-ОДРИНСКА РЕВОЛЮЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ

(градивния периодъ) за времето 1900 – 1903 год.

отъ **Никола П. Русински**

Цена 10 лева
СОФИЯ, 1936 ГОД.

Настоящата брошурка съдържа два важни исторически документа отъ революционното минало на Вѫтрешната Македоноодринска Револ. Организация отъ 1900 до 1903 год.

Декларацията е четена на 25 мартъ 1902 год. Отвореното писмо си носи датата. Ще издадемъ още нѣколко брошурки и по конгреса въ Смилово, отъ 17 VI до 25 с. м. 1903 год.

Страници отъ моя дневникъ за 1901 година.

Сърбитѣ правятъ опитъ да проникнатъ въ Битолския вилаетъ съ чети.

На 17 юний (ст. ст.) получихъ писмо отъ Окржжния революционенъ комитетъ въ Битоля, съ което, като ми се съобщаваше, че една сръбска чета е минала презъ турската граница при Куманово съ направление за Порѣчието и Кичевско, сжщевременно ми се предписваше да се начака и унищожи тая чета. Отъ колко души се състоеше четата, въ писмото не се съобщававаше. По това време, нашата чета бѣше въ околностьта на с. Карбуница, Кичевско. Въ с. Вранещица имахме здрава организация, затова прибрахме четата си въ Вранещичката кория на военно обучение, а отъ него село изпратихме куриеръ въ с. Монастирецъ, Порѣчко, за да научи оттамъ, чрезъ свои познати, дали е пристигнала сръбската чета въ Кичевско и ако не е пристигнала, знаятъ ли нѣщо за идването ѝ или не. Куриерътъ се завърна съ положителни сведения, че четата била въ близко село на с. Монастирецъ и че скоро щѣла да отпѫтува за мѣстоназначението си.

Ние се затаихме въ кория та 4—5 дена, кждето само двама вранещичани ни знаеха. Населеиието бѣше въ разгара на усилена полска работа, та не можахме да изпълняваме редовно организационната си работа, но куриеритѣ отъ всички организирани села изпълняваха достойно възложената имъ работа за съобщение отъ село на село, отъ човѣкъ на човѣкъ и кой какво е видялъ презъ дена въ района си. Това бѣше нашата телефонна служба. Четата денемъ се упражняваше, чрезъ огледало, на правилна прицелка, а вечерь правѣше обучения. Всѣкога обученията ни бѣха предшествувани съ

Нар. Библиотека, София

кратка речь отъ войводата, за историята на българскитѣ революционери, на италианскитѣ, на рускитѣ или французки комунари. При всичкото разнообразие на работата, ние се чувствувахме откѫснати отъ народа и решихме да влѣземъ и си направимъ събрание въ с. Голѣмо Църско, кѫдето дотогава не бѣхме правили общо събрание и гдето още не бѣше образуванъ реквизиционенъ и спомагателенъ за беднитѣ работници и селени фондъ. Куриеритѣ, освенъ дневната си работа, изпълняваха и караулната служба на селата нощно време за редовна охрана отъ разбойническитѣ банди.

Войводата на четата обезателно трѣбваше да знае всѣки часъ, какво става въ района му, получаваше по десеть и повече писма всѣки день и отговаряше, кѫдето имаше нужда, или даваше нареждания въ свръзка съ предстоящата ни работа. Сръбската чета бавно вървѣше; тя не правѣше събрание, а просто гостуваше по сърбоманскитѣ села.

На 25 юний (ст. ст.) се получи шифрована бележка отъ учителя въ с. Бѣлица, Кичевско, че очакваната чета е пристигнала въ тѣхния селски синуръ и че тя се състояла отъ 5 мѣстни, отъ Кичевско, четници. Учителътъ бѣше мѣстенъ, отъ с. Бѣлица, и много добъръ работникъ на организацията. Отговорътъ на нашия войвода съдържаше следното: „Разрешавамъ на Бѣличката селска организация да задоволява съ всичко какво-то поиска сръбската чета; повече отъ двама хора не трѣбва да знаятъ за пристигането ѝ; пазете по възможность въ нан-голѣма тайна, както отъ бѣличани, така и отъ другитѣ селски организации; въ селото по никой начинъ нѣма да допуснете четата. Довечера пристигаме съ парола: „Безъ огънь“ — отговоръ: „Вѣрно“.

Понеже бѣхме явили въ с. Голѣмо Църско за събрание, трѣбваше да стане то, та следъ това да заминемъ въ Бѣлица. Селата Голѣмо и Малко Църско сѫ разположени въ близко съседство съ турското село Сълбъ, което е почти до шосето Битоля — Кичево Сълбяни бѣха най-лошитѣ турци и изпълняваха караулната служба на това шосе. Тука имаше и жандармерийска караулна кула. На сълбяни турскитѣ власти бѣха дали неограничени права да грабятъ, да безчестятъ, да биятъ и убиватъ когото щатъ. Тѣ бѣха и калаузитѣ на мѣстнитѣ и албански разбойнически чети. Тѣ посочваха кое

село съ колко стотини турски лири да се обложи съ разбойнически кървавъ данъкъ, който се събираше по екзекутивенъ начинъ отъ голѣмитѣ имъ разбойници Таиръ Толя, Билялъ Баланца, Ислямъ Чаушъ или други нѣкои съ тѣхнитѣ качества.

Презъ 1901 год. разбойницитѣ като да бѣха разбрали, че християнското население се готви съ оржжие да брани своята честь, права и имотъ.

Въ намиращитѣ се при това положение дветѣ чисто български села Голѣмо и Мало Църско неможеше да се влѣзе за организационна работа съ малка чета, затуй направихме събрание съ голѣма охрана въ с. Голѣмо Църско. Азъ нѣмамъ намѣрение да описвамъ нищо по събранието ни въ това село. Цельта ми е да изнеса споменитѣ си за събранието ни въ с. Бѣлица и срещата ни съ така наречената сръбска чета.

На около 500 крачки подъ с. Бѣлица бѣхме посрещнати отъ учителя съ пропускателната парола. Събирането на селенитѣ стана много бързо, понеже учителътъ бѣше ги предизвестилъ, че ще имаме голѣмо събрание по важни въпроси. Това бѣше второто ни събрание въ с. Бѣлица. Войводата нареди, на първо мѣсто, да се занесе храна на сръбската чета и, докато селенитѣ се събератъ въ опредѣлената кжща за събранието, нашитѣ четници да се нахранятъ. Нареди, сжщо, да се обсади сръбската чета отдалечъ, за която цель изпрати осемь отъ нашитѣ четници и 12 отъ селската чета. Нашитѣ хора се нахраниха бързо и събранието почна своята работа.

Войводата откри събранието съ кратка речь, подготвяйки хората къмъ пожертвувателность; раздѣли селенитѣ на покръстени и непокръстени; направи подробна статистика на семейното и имотно състояние на непокръстенитѣ; яви на всѣкиго, колко глави дребенъ добитъкъ трѣбва да даде (реквизиция) за селската организационна спомагателна каса, като се смѣта на двадесеть глави овце или кози една глава, а отъ двадасеть нагоре на всѣка десетка по една глава. На говедата и конетѣ, на десеть глави едно добиче. Реквизиранитѣ добици и други храни не се изземваха отъ населението. Вълна, сирене, масло и други приходи отъ реквизирания добитъкъ се пазѣха отъ селската организация по смѣтка, отъ кого що е прибрано. Вълната се употрѣбя-

ваше за фланели, навущи и др. за четницитѣ и бедницитѣ работници на организацията въ селото; всичкитѣ нужди на последнитѣ се покриваха отъ реквизиционния фондъ. Следъ нѣколко думи още по фонда, войводата разви темата си по разширението на селската организационна работа и между женитѣ на по-добритѣ работници, както и между добритѣ въ морално отношение жени на непосвѣтенитѣ въ дѣлото мѫже, та тия жени да могатъ да въздействуватъ на мѫжетѣ си. Общността на работата на мѫжетѣ и женитѣ въ революционното дѣло отождествяваше съ общността на двата пола въ грижитѣ на отглеждане на семейството, кѫдето не се изключва грижата само на мѫжа или само на жената. Съ редъ примери изъ живота на българитѣ подъ игото на турцитѣ и духовното робство подъ гърцитѣ, послужи си, за да обрисува политическото положение и на другитѣ християнски народи, както и икономическото положение на самото турско население, което макаръ и господствуващо въ управлението, тъне въ мизерия. Съ това искаше да каже, че подъ режима на султанъ Хамидъ или на който и да билъ султанъ, при създаденитѣ вече закони и традиции, предавани наследствено отъ поколѣние на поколѣние, не може да има благоденствие на която и да било нация. За да се измѣнятъ тия закони и традиции, нуждни сѫ революционни сили, възпитани демократично въ духа на българскитѣ първоапостоли Раковски, Каравеловъ, Левски, Ботевъ и други.

Македония е родила множество такива борци. Прежившото робско положение на народитѣ въ *Турция е най-добрата гаранция да се хвърли семето на народната свобода за всички нации въ Македония и Одринско. Македония и Одринско сѫ за насъ училище.* Азъ и множеството апостоли като мене носимъ семето на *едно народно самоуправление, безъ султанъ, царь, князъ и други тѣмъ подобни.* Ние искаме широка свобода за всички родени въ тая робска отъ вѣкове страна. Ние искаме да живѣемъ братски съ всички народности и за това ние зовемъ и другитѣ народности да влѣзатъ въ редоветѣ на борцитѣ, включително и ония турци, които не сѫ развратени отъ разбойническитѣ похвати на управницитѣ, които не сѫ задоени съ ислямовска умраза къмъ християнскитѣ народи въ Турция.

Следъ нѣколко още думи къмъ селенитѣ, войводата закри събранието, взема единъ чивѣкъ отъ настоятелството на селската организация, прибра останалитѣ още 5—6 четника и се отправи за мѣстото, кждето бѣше разположена сръбската чета. Изпрати селенина да съобщи на войводата на тази чета, че е пристигнала тука наблизо и една друга чета и че войводата на последната, като научилъ че близо въ мѣстностьта на Бѣлица или въ селото има християни съ пушки, иска да се срещне и запознае съ тѣхъ и войводата имъ. Селенинътъ изпълни поржчаното му автоматично. Чухме думата: „предателство“. За успокоение, селенинътъ имъ каза: „ако има нѣщо лошо за васъ и азъ нека умра съ васъ“. Следъ малко затишие, чухме думитѣ: „добре, нека самъ войводата дойде съ тебе“. Селенинътъ се отдѣли отъ тѣхъ — ние бѣхме само на 15—20 крачки близо — дойде и тихичко пошепна на войводата за съгласието на сръбската чета за среща. Нашиятъ войвода и селенинътъ отидоха при сръбската чета, поздравиха се съ добре дошли, запознаха се. Нашиятъ войвода се запозна съ името Апостолъ Елеонски, а тѣ си казваха своитѣ имена: Наке, Арсо, Стефанъ, Георги и Иванъ. Нашиятъ войвода ги запита отъ кжде идатъ и отъ кжде сж родомъ. Указа се, че двама сж отъ Подвисъ, а другитѣ отъ други три Кичевски села. Пита ги, кжде сж въоржжени, кой ги изпраща и съ каква цель. Тѣ казаха, че имало въ Бѣлградъ и други сръбски градове дружества „Свети Сава“, които въоржжаватъ и поддържатъ чети за Македония, която сърбитѣ смѣтали за тѣхна. Следъ тѣзи имъ думи, нашиятъ войвода ги запита *отъ каква народность сж: сърби, българи или арнаути.* Пита ги още, дали сж родени въ Сърбия или Македония.

— *Азъ смѣтамъ*, каза той, *че всички апостоли, изпратени отъ Сърбия, България, Гърция и другаде, сж чужди агенти. Ние сме македонци; може нѣкой отъ насъ да симпатизира на сърбитѣ, други на гърцитѣ, българитѣ и т. н., но това не ни ангажирва да предаваме нашитѣ народни интереси на ония, на които симпатизираме.* Азъ, напримеръ, съмъ български възпитаникъ, майка ми, която ме е родила, доила, пѣяла или плакала, говорила ми е на сжщия езикъ, на който говоря и сега; той е български. Но азъ работя за свободата на робуваща отъ много векове Македония. Искамъ нейната самостоятелность и недѣлимость между спорящитѣ за нея балкански държави. (Следва)

Никола Петровъ

Страници отъ моя дневникъ за 1901 година.

(Продължение отъ книга 10 (20) и край)

— Сръбскиятъ езикъ е много близъкъ до нашия, който се говори тукъ, въ западна Македония; Македония е била нѣкога сръбска и ние сме запазили много обичаи отъ сърбитѣ — каза войводата Наки.

— Да, Македония е била много пѫти плячка на други завоеватели, но най малко на сърбитѣ, а турцитѣ я владѣятъ най-много. Ако се гледа справедливо, споредъ историята, никой не е владѣялъ Македония повече отъ турцитѣ. Единъ справедливъ сѫдия, ако опредѣля чия е Македония, не би далъ право на владение никому, освенъ на турцитѣ, защото само тѣ я владѣятъ непрекѫснато повече отъ 500 години. Но, въпреки всичко, споредъ мене, Македония не е нито сръбска, нито гръцка, нито българска, нито турска. Тя е на населяващитѣ я народи, които сѫ населили македонскитѣ малки, но плодородни поля и красиви планински мѣстности. Въ Македония живѣятъ помаци и чисти турци. Помацитѣ сѫ запазили своя расовъ произходъ и ония, чийто произходъ е български, понеже сѫ били и сѫ въ постоянно съприкосновение съ сънародницитѣ си непотурчени българи, сѫ запазили своя езикъ, нрави и обичаи. Помацитѣ въ Босна, като сърби отъ Босна, сѫ запазили сръбскитѣ нрави и обичаи, а така сѫщо и езика си. Ще ви приведа единъ примеръ отъ моитѣ най-нови впечатления: въ Мъгленията азъ плакахъ отъ възхищение, когато слушахъ да се пѣятъ по нивитѣ, кѫдето жънѣха домакинитѣ, старонароднитѣ пѣсни на чисто български езикъ — Самоковско наречие. Сѫщо, и само преди нѣколко дена, тукъ чухъ помацитѣ отъ с. Пластница и Дѣдино какъ пѣеха български пѣсни на Тиквешко българско наречие. Защо тия помаци не пѣятъ на сръбски, а на чисто български езикъ? Това се дължи на богомилското учение, което се бори, преди нѣколко века, на смъртъ и на животъ, за да запази езика и народностьта, като е оставило дълбоки следи въ народния битъ въ Македония; но това ще ви обясня другъ пѫтъ, а сега на въпроса: Македония отъ Шаръ планина на югъ е населена съ турци, албанци, българи, власи, гърци, евреи, цигани, но не и отъ сърби, които живѣятъ на северъ и североизтокъ отъ Шаръ до Прешово. Разно-

цвѣтностьта на населението въ Македония само ни дава да разберемъ, че не трѣбва да се работи въ полза само на една отъ населяващитѣ Македония народности, понеже тя е общо отечество на всички тии, които я населяватъ. Ние трѣбва да сближимъ всички, да имъ дадемъ да разбератъ, че никоя народность не трѣбва да мечтае да използува свободата лично за своитѣ цели и да господствува надъ другитѣ. Такава опасна за дѣлото илюзия може да си правятъ само ония, които живѣятъ вънъ отъ нейнитѣ граници — въ Сърбия, Гърция и България. Ние трѣбва да се боримъ противъ тѣхното вмешателство въ нашитѣ вѫтрешни работи въ Македония и одринско. Македонскитѣ населения живѣятъ съ стотини години заедно подъ турския режимъ, който ги е сближилъ по участь.

Идеята, която внасяме ние: Македония за македонцитѣ и федерация на балканскитѣ държави, може да ни гарантира живота въ предѣлитѣ на една силна балканска федеративна държава.

При такова едно положение само всѣка народность ще може да прояви своитѣ културни способности и ще се самоопредѣли къмъ коя отъ съюзенитѣ народности да принадлежи. Разбрахте ли моята мисъль по нашето народно освободително дѣло?

— Разбрахъ — отговори Наки.

— Тукъ имамъ на свое разположение, като организаторъ на народа и като войвода, четири чети. За да бѫдемъ на чисто и ви приемемъ съ отворени обятия, като истински македонски деятели, съгласни ли сте да бѫдете по единъ двама пръснати между нашитѣ чети? Това за васъ е по-изгодно и по такъвъ начинъ отъ васъ ще изчезне съмнението, че вие сте агенти на сръбската пропаганда, която иска да ви използува като македонци противъ ВМРО.

— За това ние ще помислимъ малко — каза Наки.

— Нѣма що да мислите, бай Наки. Всичкитѣ ми чети сѫ тукъ наблизо и действуватъ съ райони Демиръ-Хисарско, Крушовско, Кичевско и Охридско. Ако вие не приемете предложението ми, то оттукъ нито крачка не можете да мръднете, за хлѣбъ ще измрете, макаръ и въ вашите родни села да отидете, защото нито единъ човѣкъ на ВМРО нѣма да ви даде приемъ. Трѣбва да разберете, че силата на ВМРО е по-голѣма отъ силата на

която и да било балканска държава. Организацията ви следи още отъ преминаването ви отъ Сърбия въ границитѣ на Македония; трѣбва да разберете, че вие сте пленени отъ ВМРО. Скоро ще сме заедно двѣтѣ части: моята и вашата. Съгласни ли сте да дамъ сигналъ на моитѣ хора да дойдатъ тукъ?

— Да, каза Наки.

Подадохъ сигналъ и четницитѣ съ група въоржжени селени (милиция) съ бързи крачки почнаха да шумятъ и се явиха при насъ, като ни окржжиха, и въ нѣколко минути се построиха въ походна редица отъ 23 човѣка. Поканихъ и Наки съ своитѣ хора да застане начело на редицата. Момента бѣше тържественъ и трогателенъ. Ние нѣмахме вече пленници на чужда кауза, а борци, революционери, другари, които ще мратъ за насъ и ние за тѣхъ, а всички за дѣлото. Подложихъ ги на клетва, която запечатахме помежду си съ братска цѣлувка, поздравихъ всички и извадихъ отъ редицата селската милиция, като оставихъ двама за обслужване куриерската ни и разузнавателна служба презъ деня. Моитѣ четници тогава бѣха: 1. Илия Колевъ отъ с. Куфалово, Гевгелийско, после учитель въ Петричкия окржгъ, 2. Йорданъ Пиперката, 3. Веле Марковъ, 4. Гюрчинъ Наумовъ, 5. Ванчо Сърбака, 6. Георги Сугаревъ, който по-късно стана окржженъ Битолски войвода и падна убитъ, заедно съ цѣлата си чета, надъ Мироховското село Паралово. Тамъ азъ, на 6 юлий 1903 година сразихъ въ едно кърваво сражение турцитѣ и съ това освѣтихъ лобното мѣсто на тоя мой другаръ и знаменитъ революционеръ, 7. Христо Сърбаковъ отъ с. Вранещица, 8. Христо отъ с. Желѣзнецъ, Демиръ-Хисарско, 9. Найдо отъ с. Ракитница, 10 Мирчо отъ с. Сопотница, 11. Никола Атанасовъ Секираша, 12. Георги отъ с. Беранци и 13. Стоянъ Йошевъ отъ с. Джванъ.

Отправихме се къмъ бивака. Следъ половинъ часово пѫтуване изъ диплитѣ на Бѣличката планина, спрѣхме въ гората между селата Бѣлица и Спростране. Разположихме се на бивакъ — караулитѣ бѣха опредѣлени още презъ деня; тѣ си заеха мѣстата. Изморенитѣ четници се отдадоха на сънъ и почивка. Ние продължихме разговора съ Наки, който напълно остана въ мое разположение.

Бѣхъ разпредѣлилъ хората си на четири чети по

следния начинъ: Ванчо Сърбака да се движи съ 4 четника въ Рабетинъ колъ, Кичевско; Йорданъ Пиперката съ 4 четника въ Демиръ-Хисарско; Веле Марковъ въ Крушевско съ 6 четника. Споменатитѣ райони имъ предадохъ съвсемъ организирани, а за себе си оставихъ 12 четници, между които Георги Сугаревъ и Илия Колевъ. Оставихъ съ себе си по-голѣма чета, за да мога да изпълнявамъ поетата ми служба като организаторъ, защото по това време, 1901 год., нѣмаше въ Битолския вилаетъ (освенъ Леринско и Костурско) организатори и школовани чети. Въ този си планъ бѣхъ подкрепенъ отъ ржководствата на градскитѣ организации въ Крушово и Битоля.

Предварително ми бѣше дадена пълна свобода на действие. Всичкитѣ ми четници и азъ бѣхме въоржжени съ гръцки пушки „Гра", само Йорданъ Пиперката бѣше въоржженъ съ кѫса манлихерова пушка и револверъ „Нагантъ", дадени му въ София отъ върховиститѣ. Наки и другаритѣ му бѣха въоржжени съ сръбскитѣ пушки „Кокинки". Обаче, поради липса на патрони, скоро ги бракувахме и замѣнихме съ „Гра". И така мисията на Наки и Арсо, да създадатъ две чети въ служба на сръбската пропаганда за Кичевско и Дебърско, окончателно пропадна.

На 26 юний 1901 г. съ рапортъ съобщихъ на Окржжния революционенъ комитетъ, че въоржжената въ Сърбия чета, за която ми бѣше съобщилъ, че е минала границата на пѫть за Кичево, е вече пленена отъ четата ми. Писахъ, че четницитѣ сѫ мѣстни хора отъ Кичевско и молѣхъ да се отмѣни решението за екзекутирането имъ, като добавихъ, че тѣ сѫ вече въ мое разположение. Йорданъ Пиперката бѣше се отлѫчилъ отъ четата отъ преди 5—6 дена и съ още единъ четникъ се навърташе около село Бабино, Демиръ-Хисарско. Куриерътъ, когото изпратихъ съ писмото за Битоля, отнесе писмото до с. Бабино, а отъ това село другъ куриеръ трѣбваше да продължи пѫтя за Битоля. Йорданъ Пиперката спрѣлъ куриера и заповѣдалъ на попъ Кузо да му прочете писмото. Щомъ узналъ, че е заловена сръбската чета и че се намира въ Бѣличката планина, веднага отива и се присъединява къмъ Накевата чета. Въ момента, когато изпратихъ писмото до Окржжния комитетъ, получихъ писмо отъ Цѣрското ржководно тѣло,

съ което ме молѣше да му пратя бърза помощь, понеже харамията Ислямъ Чаушъ отвлѣкълъ двама селяни за пари. Азъ оставихъ Наки съ четата му въ Бѣличката планина съ строго нареждане на Бѣличката селска чета да не оставя Накевата чета, докато се получи отговоръ отъ Битоля. Азъ заминахъ съ цѣлата си чета за с. Цѣръ и влѣзохъ въ селото само съ 6 четници; другитѣ оставихъ за охрана вънъ отъ селото.

Турскиятъ аскеръ въ селото, който бѣше на постояненъ постъ, само патрулираше по 5—6 души вжтре въ селото, та можахме лесно да го отбѣгнемъ. Направихме събранието си съ 35 човѣка, набързо разгледахме редъ въпроси, като на първо мѣсто се осведомихме по залавянето на двамата селяни, както и дали разбойницитѣ сж взели хлѣбъ, пари и други нѣща. Хората, отъ които се оплакваха селянитѣ, че сж шпиони, не бѣха поканени въ събраиието. Следъ взетитѣ сведения, закрихме събранието и напуснахме селото.

Въ селото Цѣръ, освенъ квартируващата турска войска отъ 100—150 души и трите поляци турци (двамата отъ с. Сълбъ и единъ албанецъ), други мѣстни турци нѣмаше. Селото Цѣръ броеше около 150 кжщи съ доста заможни жители. Въ него всѣка седмица ставаше малъкъ пазаръ. Населението бѣше чисто българско, признаваше Екзархията и се занимаваше съ земледѣлие и скотовъдство. Голѣма часть отъ мжжетѣ странствуваха въ Ромъния и България, а нѣкои отиваха и въ Сърбия, затова въ селото имаше малко сърбомани. Присътствието въ селото на турския военснъ гарнизонъ и трите поляци бѣше всѣло въ селенитѣ голѣмъ страхъ, а глявно въ ржководното тѣло на селската революционна организация. Залегнало бѣше убеждението въ тѣхъ, че въ селото има шпиони, които били главна пречка за слабото проявление на организацията. Посочени бѣха трима такива. На едного отъ тѣхъ, нѣкой си Стоянъ, Йорданъ Пиперката бѣше взелъ, въ края на 1900 година, 47 турски лири, а презъ февруарий 1901 г. бѣше го убилъ, по желанието на Цѣрската революционна организация. Сега настояваха да бждатъ убити и другитѣ двама. Азъ, обаче, щадехъ живота на хората, толкозъ повече, че съ убийствата често пжти се постигатъ обратни резултати. Убитиятъ убитъ — добъръ или лошъ. Обаче, най-малко двадесеть души ще тжгуватъ за него, ще

носятъ умразата въ душата си противъ убийцитѣ и дѣлото и въ удобенъ за тѣхъ случай ще отмъстятъ или лично или на дѣлото. Така обясняваxъ азъ на селенитѣ. Ние понесохме кръста на апостолитѣ — да създаваме отъ тълпата хора, граждани и революционери, да слагаме своя животъ за тѣхъ, а не да ги избиваме и съ това да обслужваме на подтисницитѣ. Възпротивихъ се на Цѣрското ржководно тѣло и отмѣнихъ решението му. Убитиятъ Стоянъ и другитѣ двама бедняци не бѣха посвѣтени въ революционната тайна и нѣмаше какво да предаватъ. Малката селска революционна организация въ лицето на ръководството си, за да оправдае бездейностьта си и страха си, търсѣше шпиони въ съселенитѣ си, които бѣха неприятни на нѣкого отъ ржководството. Азъ искахъ да се срещна съ тия „опасни“ хора, да говоря съ тѣхъ и да ги посвѣтя въ дѣлото, като имъ дамъ да разбератъ, че тайната ще се запази само между мене и тѣхъ за всичко говорено. И въ последното ни събрание, обаче, не бѣха поканени нито единъ отъ двамата. Научихме отъ нѣкои въ събранието, че единъ двамата работили въ гората — правилъ корита. Гюрчинъ Наумовъ, мой четникъ, познаваше лично набедения шпионинъ. Следъ събранието, въ което се осведомихъ за всичко, излѣзохме надъ селото на 7 — 800 крачки въ гората до една пѫтека и току що влѣзнахме въ гората, близо до селската рѣка, оставихъ Гюрчинъ съ двама четници да следи движението на войската, дали е взела мѣрки за преследването на Ислямъ Чаушъ или насъ, дали сж ни видѣли на излизане отъ селото. Край рѣката, по посока къмъ Гюрчина и четницитѣ, бѣха се насочили 5 — 6 души аскерлии, единъ отъ които даде, случайно или отъ „кефъ“, единъ изстрелъ. Селенинътъ, когото чакахме, нерамилъ едно корито, бѣше на 50 — 60 крачки предъ Гюрчина. Като чу гърмежа, той захвърли коритото и хукна да бѣга, викайки: хайдути, хайдути... Войницитѣ, които идѣха насреща му, изгърмѣха още по единъ пѫть и избѣгаха въ казармата. Едва що бѣха спрѣли до казармата, една вълча глутница отъ около десетина вълци близо до насъ, на около 200 крачки, ни създаде весела музика, виейки хорово. Азъ често имитирахъ воя на старъ вълкъ; това правихъ когато имахъ изгубенъ четникъ, за да чуе и се прибере въ четата. Това направихъ и сега. Виехъ по подражание на стария вълкъ, и следъ 10 — 15 минути четницитѣ ми се прибра-

ха. Създадоха се различни тълкувания по поводъ вълчия вой отъ суевѣрнитѣ ми другари. Въ зашленската гора работѣха трима варджии отъ с. Зашле. Искахме отъ тѣхъ да научимъ за Ислямъ Чауша, обаче, заловихме само единия, а другитѣ двама избѣгаха, отидоха въ Зашле и съобщиха на селския ржководителъ Константинъ, че Ислямъ Чаушъ е заловилъ другаря имъ за пари. Константинъ изпраща писмо до мене, безъ да знае кжде съмъ съ четата и сжщевременно съ друго писмо съобщава за случилото се въ Крушово на Петъръ Ацева. Ацевъ ми пише, че Ислямъ Чаушъ е взелъ заложници за пари и отъ Зашле и ми предписва да взема мѣрки за унищожението на разбойническата му банда. Двете писма! отъ Петъръ Ацева и отъ Константина, получихъ едновременно. И безъ тѣхното нареждане азъ бѣхъ взелъ всички необходими мѣрки, като мобилизирахъ всички въоржжени сили, макаръ и малко на брой и макаръ това да ставаше въ началото на усилената полска работа. Тая мобилизация, впрочемъ, бѣше и единъ предварителенъ изпитъ на бойнитѣ сили за предстоящитѣ борби. Азъ набързо обиколихъ селата, за да окуража селянитѣ и да видя какъ се изпълняватъ организационнитѣ служби.

Отъ издирването, което извършихъ, се установи, че двамата цѣрчани, които бѣха ужъ взети въ пленъ отъ Ислямъ Чаушъ, сж били убити отъ поляцитѣ сълбяни въ гората, а за Зашленеца варджия обяснихъ, че моята чета го залови за нѣкои сведения. И падна всѣко убеждение и страхъ, че Ислямъ Чаушъ е влѣзналъ въ моя районъ. Следъ една седмица двамата поляци сълбяни бѣха причакани и убити на „Сухо поле". Отъ убиването имъ не последва нищо опасно за района. Подиръ нѣколко дни бѣха намѣрени въ гората труповетѣ и на двамата убити цѣрчани.

Йорданъ Пиперката, подъ давлението на Наки и Арсо, прибра се заедно съ тѣхъ въ четата ми. Следъ прибирането имъ започнахме отново нашитѣ военни обучения, винаги предшествувани съ назидателни беседи изъ революционнитѣ борби на подтиснатитѣ народи.

Наки и Арсо, следъ тримесечно стажуване, станаха отлични организационни работници, скжсали всѣкакви връзки съ сръбската пропаганда, която бѣше ги изпратила. Първоначално Наки, а следъ него и Арсо станаха войводи въ района Горна-Капачка и до деня на своята героична смъртъ служиха вѣрно, честно и преданно на революционната македонска кауза.

Моята дълбока почитъ къмъ свѣтлата имъ паметъ.

Никола Петровъ.

Декларация:

Драги другари четници,

Ние сме синове на една и сѫща робска земя — Македония. Една участь, една сѫдба, една цель ни свързва, една мисъль, едно желание освѣтлява нашия пѫть въ борбата ни за свобода. Ние се различаваме само по знания и идейни разбирания, ние отбиваме единъ дългъ— дългътъ къмъ родината ни за която даваме клетва, че ще дадемъ всичко мило и драго и живота си за освобождението ѝ отъ политическото, отъ економическото, национално и духовно робство въ каквито е обвързана.

Ние не сме първатѣ и не ще бѫдемъ последнитѣ въ борбата за постигането на крайната цель на желаната отъ насъ свободна и независима Македония и одринско подъ знака на Балканската федерация. *Федерация казвамъ защото Македония съ своето географическо положение заслужава да бѫде обединително звено на балканскитѣ държави, които сѫ въ сѫщность и най-голѣмитѣ претенденти за нея.* Но нека не се спирамъ азъ тука на този въпросъ, ако сме живи да обходимъ повечко пѫти селата вие ще имате случая да чуете моитѣ проповеди за цельта.

Драги другари четници,

Насъ ни именуватъ съ едно общо название — комити, а нѣкои стари хора които сѫ проживѣли единъ разбойнически — отъ свои кърстни братя режимъ ни наричатъ „харамии", чието „славно" и заслужено име е поставено на нашитѣ предшественици харамии, отъ обиритѣ и насилията които сѫ вършили безогледно надъ турското и християнско бедно и богато население. Вземали сѫ му по насилственъ начинъ пари, дрехи и редъ други скѫпоценности за улесняване на собственитѣ си нужди на своя развратенъ и разгуленъ животъ.

Народното проклятие е изразено противъ тоя типъ разбойници съ думитѣ харамии отъ думата „харамъ". Голѣма часть отъ тѣхъ сѫ живѣли и живѣятъ съ това сизанятие.

Другъ единъ чешитъ наричанъ сѫщо харамии, които сѫ съвсемъ малъкъ процентъ сѫ грабили пари отъ богати християни, турски мекерета ортаци или прислужници на подтисницитѣ турци, отъ турски бегове и богаташи, но съ часть отъ тия пари сѫ подпомагали бедни земледѣлци, занаятчии и работници.

За постигането на своитѣ цели и еднитѣ и другитѣ сж извършвали убийства на лоши турци и християни, но предъ сжществуващитѣ турски закони сж съ еднакви отговорности. Ние обаче не можемъ да ги поставимъ въ една графа и ги наречемъ съ едно име — името харамии. Първитѣ заслужено ще носятъ народното си презрително кръщение, а вторитѣ ще причислиме къмъ благороднитѣ служители на своя народъ; възпеяни отъ най-великия български поетъ, апостолъ и революционеръ Христо Ботевъ, въ своитѣ поеми: „Кавалъ свири на поляна....“ и „Не плачи майко не тжжи че станахъ ази хайдутинъ, хайдутинъ майко бунтовникъ...“. Отъ действията на еднитѣ и другитѣ държавния строй на Турция ни най-малко не почувствува нищо лошо увреждаще неговитѣ устои нито щѣше нѣкога да почувствува защото тѣ бѣха прости хорица и не предявяваха обществени искания.

Отъ появяването на интелигенцията, която зае ржководно мѣсто въ средата на хайдутитѣ, създаде мѣстни и задгранични благотворителни, легални и нелегални революционни оргинизации. Постави си за цель и прогласи на свѣта че ще работи за освобождение на родината си, Македония и одринско.

Ржководнитѣ тѣла на тия организации се нарекоха комитети и завещаха на насъ нелегалнитѣ членове на тия организации славното и благородно кръщение „комити“. Оправдаваме ли ние благородното ни кръщение, което съдържа въ себе си елементитѣ на свободата на нашата скжпа родина Македония? Азъ бихъ казалъ, че ние не можемъ да правимъ само преценка предварително, тогава когато още разораваме непокжтнатата целина на народния исполинъ (македонския народъ въ своето цѣло), когато на много мѣста ще хабимъ оратнитѣ си оржпия безполезно, когато на много мѣста сеяното отъ насъ семе ще падне върху камъкъ и нѣма да поникне; когато преди да хвърлимъ това семе буря го застрашава, а после всѣка минута пожаръ го грози?!...

Драги другари четници,

Ние не сме хайдути, а по-скоро и по-право ние носимъ две наименования: бунтовници и революционери. Бунтовници защото учимъ и привикваме довчерашната

рая на непокорство къмъ една установена — макаръ и съ лоши закони власть, организирваме народнитѣ маси и ги насочваме по насилственъ начинъ да съборятъ тая власть. Нека поясня доколкото мога съдържанието на думата революционеръ. Ще ви приведа единъ простъ примеръ по-близо до нашата култура. Вие всички сте виждали въ ковачницата на ковача пъртове или късове желѣзо, други пъртове близница-чиликъ или стомана както я наричатъ ученитѣ. Ковача за да отговори на една обществена нужда на пазаря — отъ секири и други земледѣлски сечива превръща суровото желѣзо и чиликъ въ секири, палечници, копачи, кирки, дикли и други земледѣлски и за общи потреби сечива. По моитѣ разбирания ковача извършва въ техниката на производството единъ революционенъ актъ превръщайки суровитѣ материали — желѣзото и чилика за общеполезни изделия. Така е съ дърводѣлеца, съ обущаря, съ онзи който събира или копае рудата и я претопява, на желѣзо, чиликъ, медь, злато и други. Така сме и ние — събуждаме съзнанието на тънещия въ политическо, икономическо, духовно и национално робство македонски народъ, събираме неговитѣ пръснати мисли, обременено съ безбройни грижи, страдания и страхъ, обезстрашаваме го, даваме му човѣшко съзнание и борчески за свобода и човѣшки права духъ. Изпѫждаме отъ главата му множеството мисли и заблуждения, които пречатъ на неговия умственъ напредъкъ: правимъ преломъ въ неговитѣ довчерашни разбирания; правимъ го годенъ за борба за своитѣ права и свобода. Но всичко направено до тукъ достатъчно ли е за да се наричаме революционери? Живота и дейностьта ни ще покажатъ това. Революционера трѣбва да има високо съзнание, тактъ и съобразителность, — ще можемъ ли да оправдаемъ това му достоинство? Революционера трѣбва напълно да принадлежи на народа и народа нему. Революционера въ действията си не трѣбва да прави опити съ народното дѣло следствие на което да отваря неизлѣчими рани на революционното дѣло и народнитѣ интереси, каквито бѣха причинени отъ винишката афера 14 ноември 1897 г. Разбира се, че въ никое начало не можемъ постави съвършенни хора, но дългия и искренъ трудъ дава съвършенни за цельта хора и трайни дѣла. Историята е писана за да се учимъ отъ нея, да се учимъ отъ чуждитѣ грѣш-

ки, ние трѣбва да почерпимъ поука и да не грѣшимъ въ изграждането на народното дѣло.

Народа е училището отъ чийто преживѣни приключения и събития трѣбва да се учимъ, но народа е и ученика, който съ новия, бързо меняващъ се животъ трѣбва да го запознаемъ, да го учимъ и подготвимъ за свободата му и за една по-висока култура, да счупимъ оковитѣ, които сж го лишили отъ човѣшкото му достоинство и го избавимъ отъ робското му положение. Не направимъ ли превратъ въ неговитѣ довчерашни разбирания, ние сме само размирници, но не и революционери.

— Народа е нива, здрава целина, нейде и по-орна почва, на тая общо взета орна площь ние хабимъ оратнитѣ си сечива, върху тая именно нива ние сѣемъ семето на нашитѣ идеи, семето на утрешната Свобода, Братство и Равенство каквито ще дадемъ на македонския народъ. Поникващето семе ще оправдае нашитѣ дѣла положително или отрицателно, то ще ни отдѣли мѣсто въ коя именно категория на бойцитѣ да бѫдемъ причислени, само бунтовници ли или и революционери.

Нека се запомни, че въ дѣлата на революционера не може и не трѣбва да се вписватъ грубости, насилия, тероръ, грабежъ, алчность за пари, пиянство, развратъ и пр. Той трѣбва да бѫде образецъ на духовна и идеална чистота, да спечели народната обичь и довѣрие, което не да се крепи на силата на оржжието, а да завладѣе народнитѣ маси духомъ. Революционера не може да бѫде влаченъ или тиканъ отъ случайности въ действията си. Той не може да бѫде само единъ простъ фигурантъ или проводникъ на грубы индивидуалистични действия, които да се отбелѣзватъ като активъ само на убийства и други пакостнически действия — афери като винишката. Той трѣбва да има ясна представа за цѣлата му предстояща работа, да действува съ пълно съзнание, да има твърда вѣра въ правотата на народната революционна кауза. Той трѣбва да създаде градивния революционенъ планъ и на здрава почва въ народното съзнание самъ да гради и съзижда камъкъ по камъкъ, блокъ по блокъ, като здраво циментирва ежедневнитѣ и ежечасни действия и придобивки за дѣлото на свободата. Отъ всички стари предразсѫдъци революционера трѣбва да е освободенъ и да не сѣе самъ между народа суевѣрия и заблуди.

Драги другари четници,

Азъ съмъ горещъ привърженикъ за свободата на цѣлокупния въ Македония и одринско народъ, безъ разлика на вѣра и народность. Азъ не искамъ да угасне нито едно небългарско огнище; ние всички сме синове на една и сѫща робска земя, ние всички сме роби на единъ и сѫщи режимъ, преживѣли сме всички лишения, мѫчения и насилия въ дългото ни робство; нека да бѫдемъ единни и въ борбата ни за свобода съ нашитѣ съмѫченици отъ другитѣ народности въ тия две области (Македония и одринско).

Това мое желание не е само отъ хуманна гледна точка, но и отъ политическо, идейно и практическо значение. Работейки по тоя начинъ между чуждитѣ (не български народности) поставяйки ги подъ едно революционно знаме, давайки имъ равноправность съ насъ посилната нация, не дразнейки оскърбително тѣхнитѣ национални вѣрвания и традиции, толерирайки ги като братя по участие въ дългото ни робство, а ние творимъ братския съюзъ днесъ на всички националности на свободна утре Македония и одринско. А съ това ние обезоръжаваме тѣхнитѣ сънародници отъ Ромъния, Гърция и Сърбия макаръ последната и да има само купени хора но не и народъ. За евреи, арменци, арнаути нѣма какво да говоря, тѣ сѫ въ наша услуга т. е. въ услуга на освободителното дѣло. Турския народъ е господстваща нация въ нашето общо отечество, противъ Турция е насочена борбата ни, но не и противъ всѣки отдѣленъ турчинъ, а противъ законитѣ и беззаконията на разнитѣ властници. Турската нация е най-закѫснѣлата въ културно и просвѣтно отношение, отъ нея не можемъ да създаваме революционни организации. Отъ турцитѣ ще гледаме да използваме само отдѣдни лица на първо време и ще работимъ между тѣхъ на класова почва, т. е. ще привличаме въ служба на революционното дѣло беднитѣ турци и ще сочимъ за виновници на бедственото имъ положение управляващата класа.

До тукъ азъ говорихъ върху моралнитѣ и духовни качества на революционера и неговитѣ задължения къмъ народа, като интелигентна, като умствѣно и физически работна сила за пресъздаването на досегашнитѣ порядки. Но необходимо вие да се запознаете съ материално-

то строителство, за което слушат и ще слушате отъ мене въ селскитѣ организационни събрания, особено въ села заробени отъ нѣкой голѣмъ властелинъ турчинъ-паша или бей, или кръстенъ такъвъ, надъ чийто имоти утре организацията ще каже: „Стой! ... това е на народа който работи тая земя ... вие сте само кърлежи, които пиятъ неговата поть и кръвъ". Работния народъ ще стане господарь безъ да даде нито стотинка на довчерашниятъ си подтисникъ господаря. Съобразно това му дарение ще се създадатъ закони за които самъ народътъ трѣбва да работи и ги създаде; наша длъжность е да го научимъ, да го съзнаемъ, въ съзнанието е силата на народа, както въ революционнитѣ борби въ днешно време, така утре при другъ режимъ при строежа на економиическия, политически, духовенъ и културенъ животъ на свободна Македония и одринско.

Драги другари четници,

Отъ събранитѣ подробни статистически сведения въ четиритѣ зимни месеци за материалното, просвѣтно и културно положение на нашия народъ въ селата на Охридско и Стружско, за които статистически данни вие съ присътствието си сте свидетели; се констатира че на глава се падатъ кръгло по петъ (5) т. лири дългъ къмъ разнитѣ лихвари и данъчни задължения къмъ държавата. I И че скотовъдството чийто главенъ поминъкъ на народи е окончателно унищожено отъ разбойническитѣ нападения и оплячкосвания. II и че въ покорниятъ си животъ населението абсолютно е невъзможно да излѣзе отъ това си положение на икономически упадъкъ и отъ анархията на грабежи и убийства отъ разнитѣ властници и дивитѣ разбойнически албански племена.

Драги другари четници,

Ние готвимъ бунта, ние готвимъ революцията, ние готвимъ кървавата разплата съ онія, които посягатъ на залъкътъ ни, съ онія, които посягатъ на честьта и живота ни, съ онія, които отнематъ нашитѣ политически, икономически и духовни свободи. Ще се боримъ за свободата си до смъртъ, затова колкото по-високо е нашето съзнание, толкова по-силно е нашето оржжие въ неравната съ враговетѣ ни по качество и численость на въоржжена борба.

Другари четници,

Скърбя много, че по назначение, а не по изборъ отъ васъ съмъ вашъ войвода и учителъ. Но моето най-искренно желание е да бѫдете по-добри апостоли отъ учителя си, пожелавамъ ви животъ, здраве, борчески духъ и твърда вѣра въ правотата на подетото дѣло, работейки тъй ще видимъ свободна родината си.

Придружаващи ме до 25 мартъ четници:

1. Деянъ Димитровъ отъ с. Лактине, охридско,
2. Вельо Илиевъ — учителъ, отъ с. Смилево, битолско;
3. Тасе Христовъ отъ с. Присовяни, Малесия;
4. Цвѣтко Христовъ „ „
5. Дойчинъ Христовъ „ „
6. Христо Ангеловъ баща на тримата братя;
7. Стоянъ Веляновъ с. Годивле, охридско;
8. Христо Рустемъ с. Жрбино „
9. Иванъ Георгиевъ с. Слатино, охридско
10. Гюрчинъ Веляновъ с. Слатино „
11. Лембе Георгиевъ с. Слатино „
12. Цвѣтко Стояновъ с. Ябланица, стружско
13. Кръстю „ с. Сливово, охридско
14. Ал. Скендеровъ гр. Охридъ
15. Никола Хаджикинъ гр. Охридъ
16. Никола Шешовъ „ „
17. Марко Павлевъ с. Безово, стружско.

Другитѣ четници съ които после четата ми нарастна на 32 човека имъ пиша имената въ споменитѣ си. Желая да издамъ цѣлата си книга.

Отворено писмо

13. VII. 1902 год.

До г. управителя на битолския Виляетъ Вали Паша.

Ваше Високо Превъзходителство,

Всичко турско и Вие казвате, че има комити сеи разпореждате да ги заловите или убиете и очистите държавата отъ тѣхъ, но никакъ не искате да знаете за причинитѣ, които сѫ подбудили тоя до вчерашенъ миренъ народъ и търпеливъ робъ, който е напусналъ мирниятъ си животъ и е прибѣгналъ до оръжието, за да защити своята честь, животъ и имотъ отъ разбойницитѣ на управляващата нация.

Ние сме политическа народна революционна организация съ интернационаленъ политически съставъ и ратуваме за свободата на всички поробени нации въ турската държава. Ние искаме политическа, икономическа и културна самостоятелность на нашата родина Македония и одринско. Ние работимъ за създаване на една федерация отъ балканскитѣ държави, чийто лозунги днешна и утрешна Турция трѣбва да приеме. Нашитѣ свещенни дѣла Вие ги таксувате за разбойнически, и прилагате най-строги мѣрки противъ всичко християнско, позволили сте на всѣки турчинъ да сече и убива, да граби и безчести християнското население, което повече отъ петстотинъ години е зачитало държавнитѣ закони ако и обречено на насилствено потурчване и пращано на робия. Днесъ следъ петстотинъ години султанската власть е раздадена на множество катили като напр. Ислямъ Чаушъ отъ с. Гарани Кичевско, Таиръ Толя, Билялъ Баланца, Шевкетъ, Зулко и множество други катили, чийто права и действия надъ християнитѣ. особено надъ българитѣ сѫ неограничени. Беговетѣ и тѣхнитѣ кехаи (пълномощници) отварятъ кулитѣ си на гореспоменатитѣ сойгунджии (разбойници) и ортакуватъ въ грабежътъ си съ тѣхъ. Убититѣ трима албанци надъ с. Брежани мѣстноста Илина Църква, бѣха раздали четали по селата въ Демиръ-хисаря. Боища, Вирово, Цѣрово, Слоещица, Малко и Голѣмо Илино, Велмевци и Спростране, съ двадесетъ дневенъ срокъ да имъ събератъ (400) турски лири. Ние безъ позволение отъ Вашата власть ги осѫдихме и присѫдихме. Убититѣ при рѣката подъ

с. Ботунъ (5) петъ души бѣха терористическа чета на турцитѣ, на която чета Беджетъ бей бѣше началникъ. До момента на тѣхното избиване не оставаше нито единъ день да не падне убитъ нѣкой християнинъ, било на пѫть за пазаръ или идещъ отъ пазаръ на нивата, при стадото или въ кѫщи. Убититѣ Риза и Джаферъ при с. Рѫбино бѣха отъ сѫщата чета на Беджетъ бей, (който убихме пръвъ). Следъ унищожението на тая банда отъ убийци, неограничени господари на човѣшкия имотъ и животъ, престанаха за моментъ женскитѣ и детски писъци за тѣхни близки убити. Селата сѫ покрити въ трауръ. Стотици сѫ убититѣ християни въ нищо не правинени противъ царскитѣ закони. Ние не можемъ да впишеме имената имъ въ това си писмо, но ще направимъ постѫпки за една анкета отъ европейскитѣ консули въ Битоля и тогава по именень поменикъ ще дадемъ за убититѣ отъ всѣко село.

На 2 априлъ 1902 год. Дебрани турци или Латини не е важно, но поданници на Турция и покровителствувани отъ турскитѣ официални власти и закони нападнаха христнянскитѣ села: въ Малесията, с. Локовъ с. Сбѫжди и Рѫжано и имъ задигнаха 850 брави, овци и кози, 85 говеда, 11 коня и 15 магарета, много кокошки и покѫщнина. Това бѣше всичкия добитъкъ и имотъ на ограбеното население, понеже и преди 2 год. бѣше ограбено.

На 12 юний сѫщата 1902 год. бѣха нападнати и ограбени следнитѣ три села въ Горна Дебърца: Лактине, Годивле и Върбяни, отъ които турцитѣ запленихa 1500 глави овци и кози, 180 глави говеда и 30 коне.

Разбира се царскитѣ власти знаятъ кои сѫ нападателитѣ разбойиици и убийци на християнското население защото не единъ пѫть се е оплаквало пострадалото население. Но на всѣко оплакване при завръщането си отъ града тѫжителитѣ сѫ плащали съ живота си или най-малко затворъ и бой. Такова е било народното удовлетворение. А за разбойницитѣ царскитѣ власти никакъ не сѫ се разпореждали да ги заловятъ обезорѫжатъ или турятъ въ затворъ, далечъ отъ мисъльта да ги накажатъ съ смъртъ.

Когато населението се опита да се съпротивлява съ орѫжие на нападателитѣ, Вие сте изпращали потери за да усмиряватъ съ орѫжие „разбунтувания“ народъ, а на разбойницитѣ сте давали пѫтъ да отвлекатъ ограбеното. И при двата случая стана така.

По всички християнски села сѫ назначени по 2—3 турци или арнаути поляци, членове на терористически чети и калаузи на разбойническитѣ банди които ортакуватъ на заграбенитѣ добитъци или пари.

Въ гр. Дебъръ или околностьта му сѫ съградени десетки тюрми отъ главатаритѣ на разбойническото племе, кѫдето всѣкоя година гореспоменатитѣ бандити отъ разбойническото племе отвличатъ въ пленъ десетки позаможни християни, (или който и да е село да го откупва) и ги държатъ въ тюрмитѣ си за откупъ. Заложницитѣ се откупватъ съ много пари, а ония които нѣматъ или не могатъ да дадатъ на време биватъ убивани или оставяни въ затворитѣ на гладна смъртъ.

Миналата година бѣха отвлѣчени съ конетѣ имъ въ Дебъръ 7 души селяни отъ Дебърцата идейки си отъ Пазаръ отъ Кичево, отъ които нито единъ не се върна у дома си, понеже били пропуснали срока за предаване откупа и затова оставени на гладна смъртъ въ разбойническитѣ тюрми, кѫдето умрѣха като мухи.

Туй става въ управлявания отъ Ваше Превъзходителство Вилаетъ.

Посевната (житната) реколта и овощната се даватъ на спахии. Закупването на спахилъка е монополъ на нѣколко души катили бегове и други бабаити, придружавани винаги съ десетки отборъ разбойници-главорѣзи, арнаути или мѣстни такива — турци. Спахилъка има за норма ужъ десетъчната система (на десетъ едно), но се прилага и на две едно и се замѣнява ржжьта съ пшеница. Нека да ви кажа кѫде е ставала таза несправедлива мѣрка, а именно въ селата: Плаке, Куратица, Рѣчица, Брежани и др. Въ споменатитѣ села почвата не ражда хубава пшеница, та затова и населението слабо я сѣе, а и ржжьта бѣше много нечиста презъ 1901 година. Затова закупчицитѣ на спахилъка турци охридяни не вземаха зърненитѣ произведения отъ споменатитѣ култури, а накараха населението да имъ купува Лакочерска или Мешеишка пшеница.

Отъ писмото ни Вие ще видите че ние реагираме съ известни мѣрки: противъ убийствата съ убийства, противъ нападенията и задигането на добитъка отъ населението съ организирана отбрана, тъй като не разчитаме на Вашата защита.

Въ нападението на 2 априлъ 1902 година Ржжанци

дадоха две жертви въ отбраната си, но нападателя даде двама убити и четири ранени. На 12 юний при нахлуването въ Горна Дебърца на една тълпа отъ около 400 души, между които много жени и деца отъ 14 — 16 год. възрасть придружаваха нападателитѣ. Въ с. Лактине изгорѣха 7 кжщи и плѣвни и 4 вола. Селото въ отбраната си (понеже въ първия сънъ бѣше нападнато), даде четири човѣшки жертви, а нападателя даде около 15 убити и ранени.

Вие таксувате съ разни епитети комититѣ: „нехранимайковци", „хаирсъзи", „писъ милетъ" и пр. Ние комититѣ нз сме посѣгнали на живота нито на единъ турчанъ отъ когото да не е зарегистрирано злодеяние — убийство, насилие, грабежъ и други.

Убийствата и грабежитѣ се извършватъ подъ покровителството на официалната турска власть, която служи на убийцитѣ за прикритие. Прикривани, не преследвани, а съдействани сж народнитѣ злодеи.

По-миналата—1900 година народниятъ Ви бабаитинъ Ислямъ Чаушъ въ Поречието съ една дърварска секира съсече еднажъ четири души дървари просто за удоволствие на предвожданитѣ му главорѣзи. Втори пжть изкла 7 души дървари, а конетѣ имъ откара. Този сжщия Ислямъ върза на едно вжже 9 души работници връщайки се отъ чужбина претърси имъ джобоветѣ и ги прониза съ единъ куршумъ, за да опита маузерата си.

Населението въ Поречието, въ Кичевско, Крушовско, Демиръ-Хисарско, Охридско и Стружко живѣятъ въ страхъ и трепетъ отъ ужаситѣ на превъздигнатитѣ Ви национални герои, чийто имена споменахме по-горе и множество други — въ сждилищата и управленията.

Нанизи отъ изстжпления едно отъ друго по-потресающи не свършватъ съ изложеното до тукъ.

Кой наложи годишния данъкъ освенъ царския такъвъ на християнското население въ поменатитѣ околии и го събира по екзекутивенъ начинъ като взема главитѣ на ония които не могатъ да си платятъ на време?! И това се продължава години на редъ като грѣхъ на християнското население, особено българското.

Създадения насилнически, терористически и разбойнически режимъ въ Македония и одринско даде днешното положение, отвори очитѣ на християнското население и заговори то чрезъ тайнитѣ си революционни организации за своитѣ човѣшки потъпкани права.

Въ двадесетия векъ, векътъ на цивилизацията Вие се гордѣете съ голѣмото варварство и управлявате народитѣ, които сѫ имали нещастието да бѫдатъ турски поданици.

Ние предлагаме на Ваше превъзходителство:

1) Да се обезоръжи цѣлото турско население, като се остави оръжие само на джандармерията и войската, че ние за защита на народната ни честь, животъ и имотъ сме издигнали лозунга: който турчинъ цивиленъ носи оръжие ще бѫде убитъ отъ нашето оръжие;

2) Да се спазва десятъчната система на спаилъка или да се продава на селскитѣ общини по тѣхно съгласие;

3) Да се оттеглятъ турцитѣ поляци отъ християнскитѣ села и се даде право на християни поляци напълно зависящи отъ селскитѣ общини;

4) Да се спратъ всѣкакви потери, ако и само отъ войска да е съставътъ имъ;

5) Да се освободятъ отъ затворитѣ всички затворници, за които не говорятъ фактитѣ, а сѫ хвърлени въ затвора само по клевета и подозрение.

Ние не изнасяме нашитѣ общи искания въ това си писмо. Предлаганитѣ искания и мѣрки отъ наша страна сѫ частичка отъ нашитѣ искания. Истина е, че това сѫ мѣрки които нѣма да излѣкуватъ тежко болния държавенъ организъмъ, но ще дадатъ отсрочка отъ близката катастрофална смърть на турската държава.

Трѣбва да се опомнитѣ управници и да дадетѣ широки права на християнския народъ въ Вашата държава, че тѣхната култура не заслужава фанатичния режимъ на дервишитѣ и софтитѣ. Християнитѣ се вдъхновяватъ отъ идеитѣ на хиляди борци водители на революции: френска, италиянска, руска, българска и др., които сѫ издигнали лозунгитѣ: „свобода, братство и равенство". Това сѫ постулатитѣ за общо-човѣшкия миръ, а намъ подъ Вашата власть е забранено дори и да манифестираме нашитѣ религиозни обичаи. Ако обаче продължавате да омиротворявате народа по начини съ каквито сте си служили до сега, ние ще кажемъ: не предупреждаваме вече, не молимъ и не апелираме, а отъ името на народа заповѣдваме.

Отъ комититѣ, намиращи се на всѣкѫде и никѫде. Иванкол — въ горитѣ.

КОНСТАНТИНА НАСТЕВА БОЯДЖИЕВА, ПО МЪЖЪ РУСИНСКА

Нейната вѣра бѣше правдата, любовьта ѝ бѣше истината и свободата, а удоволствието ѝ бѣше борбата.

Тиха като мравка — работлива като пчела.

Тя въ просвѣтата се бореше съ мрака и тъй разнасяше семето на свободата по градове и села.

Организацията на женитѣ въ гр. Охридъ

Когато за пръвъ пѫтъ азъ участвувахъ въ едно събрание на революционния комитетъ на Охридската градска организация, между присѫтствуващитѣ членове на комитета: Андонъ Кецкаровъ учителъ, Наумъ Чакъровъ учителъ, Наумъ Цвѣтановъ учителъ и Наумъ Златаревъ. Въ заседанието и разисквания ни участваше и една млада едвамъ на 20 годишна възрасть жена сѫщо учителка. Това бѣше рѫководителката на зараждащата се организация на женитѣ — Константинка Евт. Настева Бояджиева. Следъ многото въпроси, разисквани най-сериозно, подхвърлиха се и нѣкои шеги, като напр. следъ освобождението на Македония, на женитѣ какво ще дадеме? Нѣкои отъ участващитѣ въ заседанието бѣха чели книгата отъ социалиста Августъ Бебелъ: „Жената днесъ и утре“ и иронизираха съдържанието ѝ. Азъ обаче бѣхъ идѣенъ и принципаленъ защитникъ на прокаранитѣ идеи отъ автора ѝ Авг. Бебелъ и тука заста-

нахъ на страната на женитѣ. К. Б. не на шега се присъедини къмъ моитѣ обяснения въ защита на жената. Тя съзнаваше ролята на жената въ съвременното общество. Тя се грижеше за поддържане живота на стари родители, издръжка въ училище на по-малъкъ братъ. Тя бѣше живота на престарѣли родители, тя бѣше огнището и огъня на нѣкогашната богата фамилия въ лицето на нейиитѣ родители, които доживѣха да дѣлятъ залъкъ съ последната си дъщеря.

Организацията на женитѣ въ охридско, специално въ гр. Охридъ, е плодъ на организацията на мжжетѣ. Тя захваща своя животъ следъ 1900 година. Първоначално между женитѣ учителки и ония на мжжетѣ учители, най-ревностни изразители на революционни и идейни подвизи сж ония отъ тѣхъ, които не сж свързани семейно. Именно учителкитѣ: Василка Размова, Поликесна Мосинова, Клия Самарджиева и Константинка Е. Н. Бояжиева. Последната отъ тѣхъ бѣше свършила образованието си въ България и носеше своитѣ най-добри впечатления отъ живота на свободния българинъ.

Тая четворка отъ учителки, подобно на мжжетѣ въ Охридъ си поставиха за цель да създадатъ организация на женитѣ, която да бжде въ тѣсенъ контактъ съ революционната организация на мжжетѣ и въ помощь на тѣхъ. Владиката Методи обаче като да схвана опасностьта отъ четиритѣ учителки и побърза да ги раздѣли. Мосинова изпрати въ гр. Пехчово за учителка, Самарджиева въ с. Вехчани стружко. Василка Размова болѣдуваше отъ туберкулоза, но решила да отдаде и последнитѣ си сили отъ живота на дѣлоно за свободата на своя народъ, постоянствуваше до последната си минута отъ живота. Оставаше за работа между женитѣ Константинка Ев. Настева Бояджиева и въ нейна помощь А. Шахова и Фл. Георгиева.

Агитационната и организационна работа на женитѣ до голѣма степень бѣше улеснена понеже тѣ копираха действията на мжжетѣ.

Първоначално работата между женитѣ по единично, който начинъ на действие трая доста време докато се създадатъ организационни ядра, понеже характера на тѣхната домакинска служба на семейството не позволяваше масова работа.

Тѣ покръстваха членкитѣ си подъ най-голѣма стро-

гость — подъ страхъ на убийство при случай на измѣна, отказъ или предателство. Тая частична революционна работа се вършеше главно отъ К. Е. Н. Бояджиева и В. Размова до като организацията стана по-многочленна и се наложи опредѣляне на десетнички и групови началнички. Женитѣ си опредѣлиха малъкъ членски вносъ колкото за поддържане на организационната връзка. Нѣкои отъ тѣхъ дори сполучиха да се снабдятъ съ оржжие, съ което азъ съмъ упражнявалъ на стрелба съ предварителна подготовка съ прицелване на огледало.

Общо е мнението на ученитѣ, че жената по природа е съ меко сърдце — съ благъ характеръ изобщо. Но погрѣшна е тази мисъль. Условията при които живѣемъ не правятъ изключение въ по-мека форма за жената, а сж по-угнетающи за нея. Неравенството ѝ съ мжжа предъ законитѣ на страната, неравенството ѝ съ мжжа въ семейния животъ, понесла тежкия кръстъ на майка, възпитателка и домакиня, жената най-после потърсва изходъ за по-добъръ животъ отъ това си положение, било заедно съ мжжътъ си рамо до рамо, било сама и противъ него.

Жената се нуждае отъ съзнанието за нейнитѣ права — дайте ѝ го, тя е великолепна агитаторка и организаторка на революции.

Въ Охридско и другаде.

Предназначението на организацията на женитѣ бѣше чисто благотворителна по форма и търпима отъ властьта. Обаче по съдържание тя бѣше революционна, тъй като тя подпомагаше не само бедстващи хора въ града (съ събирани срѣдства благотворително), но съ тия срѣдства се поддържаха и нелегални хора и четницитѣ, а най-много ония които заемаха специална служба въ организациата, изоставили кжща, стари родители, жена и деца а пр., като напр: куриери, доставчици на оржжие, укриватели на нелегални, попаднали въ затвора и др. Това ѝ положение на организацията на женитѣ я поставяше въ нелегалнитѣ. Организация, въ която не вематъ участие и женитѣ или се укрива всичко отъ тѣхъ, не постига никакви реални революционни резултати. Лансиранитѣ си мисли азъ ще подкрепя съ факти отъ живота и развоя на организацията на женитѣ въ гр. Охридъ

до възстанието и по време на възстанието 1903 год.

До възстанието женитѣ въ гр. Охридъ имаха 17 групи съ всички поддѣления както въ революционната организация на мѫжетѣ, съ повече отъ 300 активни членки и една помощна организация каквито могатъ да създадатъ само женитѣ — отъ деца на различни възрасти отъ двата пола.

20 юлий 1903 година.

Нека ги видимъ на другия день на възстанието. На 21 юлий сутриньта рано три млади жени учителки, безъ никаква походна подготовка, за да не привлекатъ вниманието на хората презъ кѫдето ше минатъ, тѣ дори и хлѣбъ не си бѣха вземали.

Тѣ отиваха съ голи ржце на полето на смъртьта. Ще вематъ оржжие — си мислеха тамъ отъ четитѣ кѫдето отиваха на помощь. „Тамъ въ четитѣ сладко и безболезнено се мре".

Тѣ и тритѣ бѣха едничка надежда и утѣха на стари и немощни родители. Тѣ ги оставяха на произвола на сѫдбата, на гладната смъртъ и безъ помощь при последното имъ издихание. Да, дѣлото жертви искаше и тѣ дадоха първенъ своитѣ родители. Нѣкои дори и не се обадиха на своитѣ родители, за да не бѫдатъ възпрепятствувани. Когато излизаха вече, на Атина Шахова въздействаха и я спрѣха отъ пѫть, но другитѣ две продължиха да вървятъ. Слѣзоха по край езерото и презъ турската махала, съ маршрутъ монастиря „Св. Петка" и за с. Велгощи. Презъ турската махала видоха по стенитѣ на нѣкои кѫщи позиви на турски, гърцки и български езици, съ които се канеше турското население да мирува, че християнския народъ възстава само противъ царската власть и противъ лошитѣ порядки въ Турция, че свободата ще бѫде обща за всички и пр. Нашитѣ скромни революционерки ни най-малко не мислеха че турцитѣ ще се вразумятъ отъ отправения апелъ къмъ тѣхъ за миръ и братство въ този решителенъ моментъ — когато до вчера колеха като овце мирния християнски народъ. Тѣ отиваха въ с. Велгощи да се присъединятъ съ нѣкоя отъ районнитѣ чети или селската такава. Но когато наближиха подъ селото, тѣ чуха пушъчни гърмежи, срещнаха бѣгащи къмъ града, голи, боси, съ разрошени

коси ранени жени и деца. Видѣха пушъцитѣ и пламъцитѣ на горящето село. Опомниха се, че на тѣхъ предстои единъ високо хуманенъ чрвѣшки дългъ, да извършатъ предъ олтаря на великото дѣло.

Да се върнатъ въ града да потърсятъ пропѫдениттѣ отъ опожаренитѣ имъ жилища, да имъ дадатъ подслонъ, да ги облѣкатъ, да ги обуятъ, да ги нахранятъ, да ги утѣшатъ, да ги окуражатъ, да превържатъ раниттѣ имъ, да намѣрятъ постилки и покривки и за по-дългото имъ престояване въ града подслонъ.

Върнаха се и безъ нѣкого да питатъ, туриха ржка на българскитѣ училищни помѣщения, обявиха ги за болници. (Пъкъ и защо ли да питатъ, тѣ възставаха противъ всички законни и незаконни порядки въ турската държава). Тѣ станаха управителки на болници, станаха лѣкарки и милосердни сестри. Облѣкоха бѣли пристилки, поставиха си на лѣвия ржкавъ червенъ кръстъ и веднага туриха въ действие пчелинския кошеръ на 17-те женски групи и малкия рой отъ различнитѣ възрасти деца отъ двата пола момчета и момичета. Образуваха се грамадни складове отъ дрехи за двата пола, мжже и жени на различни възрасти, за болни и здрави.

Писаха въ Битоля до европейскитѣ консули да ги взематъ подъ закрилата си, да имъ се притекатъ на помощь материално, съ санитарни материали и лѣкарски персоналъ, за запазване живота на изпѫденото население изъ опожаренитѣ му жилища, да ги нахранятъ и облекатъ, да лѣкуватъ болнитѣ и пр. и пр. По тактически съображения градоветѣ Охридъ и Струга не възстанаха.

Това е проявлението на женитѣ въ градъ Охридъ още въ първия день отъ възстанието.

Едно щастливо съвпадение съ проявената самоинициатива на нашитѣ скромни труженички става съ Иванъ Нелчиновъ и секретаря въ Митрополията Левъ Огняновъ, които отиваха да явятъ на владиката, че нощесъ въ два часа е обявено народното възстание и да обмислятъ какъ и по какъвъ начинъ да се съобщи на каймакамина още рано сутриньта.

Каймакамина Мейди Бей беше албанецъ по народность, отъ племето Тоски, високо интелигентенъ и благороденъ човекъ. Никакъвъ фанатизъмъ у него нѣмаше на човекъ отъ господстваща нация. Тъкмо когато уго-

варяха нашитѣ вестители заедно съ владиката, каймакамина изпрати едно заптие да повика владиката. Съ това се улесни въпросътъ за посещението отъ владиката на каймакамина. Каймакамина искаше да знае дали възстанието нѣма да се развие и въ града и дали възстаницитѣ нѣма да посѣгнатъ на мирното турско население.

Владиката и каймакамина си дадоха взаимно задължение, че въ града няма да се посѣгне на живота нито на единъ миренъ гражданинъ, било отъ турска страна, било отъ страна на възстаналия народъ. Даденитѣ задължения отъ дветѣ страни бѣха обявени чрезъ глашатай и народа се успокои, разбира се относително спокойствие, никой не можеше да гарантира пълно спокойствие, ако преодолѣе страната на възстанието, защото въ града имаше такива турци катили, на които личеше по ржцетѣ и по лицето християнска кръвь. Войскитѣ не се подчиняваха на задълженията на каймакамина. При единъ неуспѣхъ спрямо възстаницитѣ, тѣ щѣли да изсипятъ всичката си жестокость спрямо хората въ града, Каймакамина бѣше уважаванъ отъ всички народности въ града.

Въ сжщия день или утрото, той видѣ импровизиранитѣ болници, видѣ какви грижи се полагатъ отъ неопитки жени въ лѣкарската професия за спасяване живота на изпжденитѣ отъ опожаренитѣ имъ жилища, ранени и болни, той се удивляваше отъ голѣмата благотворителность на хората отъ бедния градъ Охридъ и не попречи никому за проявенитѣ чувства на състрадание и даванитѣ материална и морална помощь къмъ пострадалитѣ. Отъ селата потоци отъ деца, жени и старци пристигаха.

Не стигнаха училищата за болници. Отвориха се болници и въ частни кжщи, като напрнмеръ кжщата на братя Узунови, Христо, Антонъ и Ангелъ. Първитѣ двама братя бѣха четници, а кжщата имъ болница. Това не е едничкия примеръ, тѣ сж много, но азъ няма да ги изброявамъ.

Цѣлия градъ, населенъ съ християни, приличаше на болниченъ лагеръ.

Силата на организацията се чувствсваше. Сплотеность, дисциплина, материални, морални и лични жертви се даваяа отъ всички за изкупването на свободата.

„Лѣкаркитѣ“, които поеха инициативата и риска да открииатъ болница въ Охридъ, при болнитѣ се хранеха и спиеяа за да бждатъ въ всѣки случай въ услугитѣ имъ.

Мможество моми и млади булки жертвуваха чеиза си за болнитѣ, раненитѣ, голитѣ и останали въ нищета. Тъй продължи работата на женитѣ въ градъ Охридъ, съ упорство до себеотрицание, близо три месеци време, до пристигането на единъ помощенъаанглийски комитетъ съ цѣлиятъ си санитаренъ и лѣкарски персоналъ, наричанъ „Броисвордъ“. Той и други помощни и санитарни комитети раздаваха на пострадалото население пари и добитъкъ.

Къмъ края на месецъ септември, пожаръть на възстанието, т. е. самото възстание угасваше вече, обаче по запустялитѣ опожарени селища все още бѣше мъртвило. По запустялитѣ предишии жилища, сега опожарени пепелища отъ жестоко-сърдечния неприятелъ, живъ човекъ се не виждяше, нито кучешки лай напомняше, че тукъ е кипѣлъ животъ на единъ работливъ пастирски и земледѣлски народъ, въ предреволюционния си животъ.

Застжпиха се голѣмитѣ държави (виновници за робсоото ни положение) да се тури край на преследванията на християнското население, като се даде амнистия и на възстаналитѣ съ орѫжие въ рѫка противъ турската държава, за извоюване свободата и независимостьта на Македония и Одринско. Амнистия се даде, четитѣ бѣха поканени да предадатъ на турскитѣ власти орѫжието си, но единъ малъкъ процентъ отъ взелитѣ участие въ възстанието, но мирни граждани и селени до 20 юлий (Илинденъ), не направиха това удоволствие да предадатъ орѫжието на турскитѣ власти или гърко-турския комитетъ, който бѣше съставенъ да събира орѫжията. Отъ старитѣ четници едва ли се намѣри нѣкой да предаде орѫжие. Всички сочеха за виновници войводитѣ на четитѣ, чийто имена „рѣдко знаеха“, че имъ сѫ прибрали орѫжието. Властьта разбираше всичкитѣ мждрувания на завръщащитѣ се довчерашни четници, но амнистията бѣше дадена и трѣбваше амнистиранитѣ да се освободятъ и отдадатъ на миренъ трудъ, граждаиитѣ въ града, селенитѣ въ предишнитѣ селища, да отидатъ и създадатъ отново животъ.

Но що стана съ управителкитѣ-лѣкарки и милосерд-

ни сестри, на импровизиранитѣ болниц? Тѣ си изиграха ролята предъ олтаря на великото дѣло за свободата до прекратяването на възстанието и следъ предаването работата на чуждитѣ помощни и санитарни команди и комитета по подържането по-нататъкъ нуждаещето се селско и градско население.

Тѣ напуснаха родниятъ си градъ съ скрѣбь и заминаха другаде да търсятъ прехрана за себе си. Поликсена Мосинова замина въ Кавадарци, кждето не бѣше възстанало населението, а К. Ев. Н. Бояджиева въ България. Тя бѣше назначена за учителка следъ 15 октомври сжщата година въ с. Скрѣвена, орханийско.

Тия скромни труженички никога не парадираха съ заслугитѣ си къмъ своя народъ. Поклонъ предъ свѣтлата имъ память!

Ние даваме откъслеци отъ книгата ми „Спомени" отъ Охридско-Стужкия революционенъ районъ, не отъ маловажность на пропуснатия материалъ, а напротивъ, тамъ е градивния материалъ, за който говоря въ увода на настоящата брошурка: Декларация предъ придружаващитѣ ме четници. Направенитѣ извлечения отъ книгата ми взети като по-групиранъ материалъ за една брошурка, която ще ми ангажира по-малко срѣдства и ще ме улесни за издаването на цѣлата ми книга за Охридско-Стружкия революционенъ районъ.

Узъ моля господа читателитѣ да ме подпомогнатъ, купувайки настоящата брощурка, за да издамъ цѣлата книга.

Съ почить: **Н. П. Русински**

бившъ организаторъ и войвода въ II революционенъ окржгъ — Битоля.

Нар. Библиотека, София

X - Моко. вну

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. Страници изъ моя дневникъ
2. Декларация къмъ четницитѣ ми
3. Отворено писмо до битолския Валия
4. Организация на женитѣ въ гр. Охридъ

Отъ Никола П. Русински

Печатница „КАМБЕРОВЪ“, ул. Ц. Симеонъ 68—София